

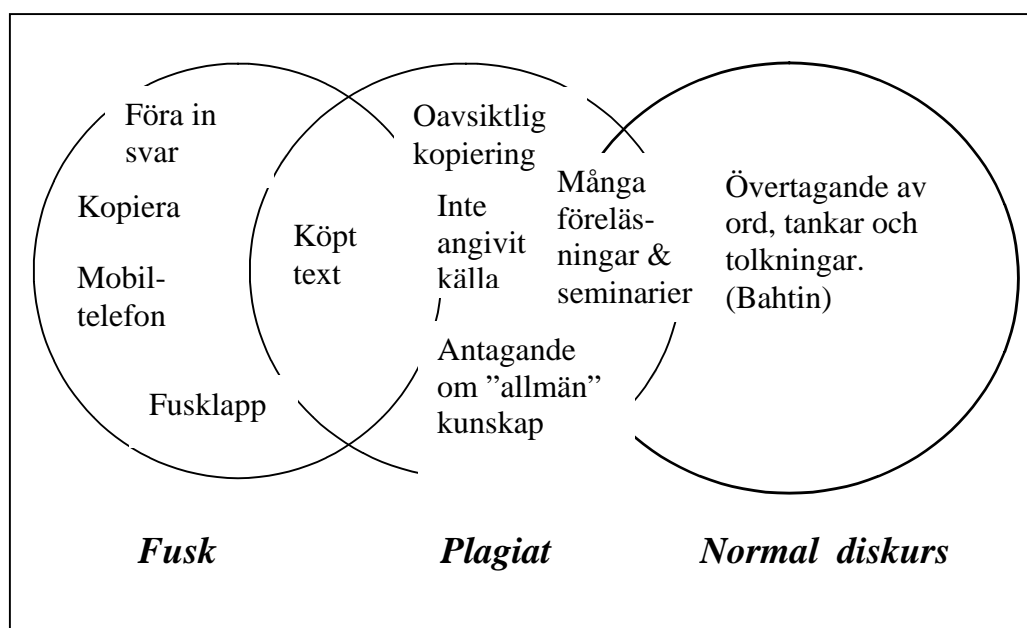
Fusk, plagiat och lärande

AV: Göran Fransson, Ordförande pedagogiska rådet, Högskolan i Gävle, Januari 2008

Texten i denna skrift handlar om hur man kan tänka och arbeta pedagogiskt för att minska riskerna för att någon fuskar eller plagierar. Texten berör också några aspekter av hur man kan upptäcka plagiat.

I dokumentet "Gemensamma riktlinjer för examination vid Högskolan i Gävle" (dnr 10-205/01) sägs: "Med fusk menas att med otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt försöka vilseleda vid tentamen eller när en studieprestation annars skall bedömas. Användning av annans arbete utan att ange källa (plagiat) kan utgöra fusk." (s. 6). I Nationalencyklopedin (on-line) definieras plagiat som "konstnärlig imitation eller stöld, i fråga om litteratur ofta direkt avskrivning, gjord av någon som ger sig ut för att vara upphovsmannen"

Plagiat är en form av fusk som kan sägas handla om medvetna handlingar för att med otillåtna medel uppnå fördelar vid examination och bedömning. All plagiat kan dock inte ses som fusk eftersom plagiat även kan ske av okunskap (Hunt, 2001). Till saken hör att mycket av det vi skriver och säger är hämtat ur vardagliga samtal och texter vi någon gång läst och att det blivit en del av en vardagsdiskurs kring hur man kan tänka, tala eller skriva. Gränserna mellan vad som betraktas som fusk, plagiat och normal vardagsdiskurs är ibland otydliga, och t.ex. Hunt (2001) har problematiserat detta (se figur 1 nedan).

Figur 1. Samband mellan fusk, plagiat och vardaglig diskurs. (Omarbetad efter Hunt, 2001)

Situationen idag med allt mer texter och bilder lättillgängliga i elektronisk form via Internet medför att det nu är lättare än någonsin att fuska och att plagiera. Modern teknik gör dessutom att lagring och spridning av texter och bilder kan ske i det närmaste utifrån ett globalt perspektiv. Samma gäller möjligheten att söka texter och bilder. Information som det för

några år sedan krävdes goda insikter i informationssökning för att finna, kan idag den rätt så oerfarne finna relativt enkelt.

En följd av detta är att fusk och plagiat inom den högre utbildningen kommit alltmer i fokus under senare år. Alltifrån att förekomsten och dess orsaker diskuteras till hur plagiat kan undvikas eller upptäckas. Noterbart är att frågan om plagiat är mer i fokus än t.ex. frågor om fabricering av data, t.ex. i examensarbeten, även om detta sannolikt också förekommer (Hult & Hult, 2003). Frågan om plagiat handlar ofta om att förebygga och att upptäcka. För att kunna scanna texter och den vägen upptäcka plagiat köper många lärosäten in särskilda program eller access till databaser. HiG har i detta avseende köpt access till programmet GenuineText. Dessa hjälpmedel kan dock aldrig ersätta den kunnige, kompetente och uppmärksamme läraren som möter studenterna. Ett tekniskt hjälpmedel kan aldrig *förebygga* plagiat, mer än att det (möjligen) har en viss avskräckande effekt då studenterna vet att hjälpmedlet/systemet kan användas. Läraren däremot kan i mötet med studenterna lägga upp arbetet så att fusk och plagiat inte uppkommer. Det är exempel på hur detta förebyggande kan genomföras, hur lärare kan lägga upp såväl sitt eget arbete som studenternas arbete så att fusk och plagiat försvåras, som denna text skall belysa.

Vilken kunnig lärare som helst kan ge många exempel på hur arbetet kan läggas upp så att fusk och plagiat försvåras eller inte uppkommer. Detta är positivt, men har ur plagiathänseende även varit ett dilemma vid skrivandet av denna text. Eget tänkande och skrivande har, som det visat sig vid senare litteratursökningar och ”upptäckter av nya” texter på Internet, visat sig ha vissa likheter, såväl i struktur som i innehåll med redan skrivna texter. Detta talar för att det, precis som det lyfts fram ovan i figur 1, finns en *normal diskurs* och ett vanligt men begränsat möjligt antal sätt att diskutera och skriva om detta ämne. Strukturen på följande text med de teman som tas upp är ett sådant exempel, där eget tänkande visat sig ligga i linje med t.ex. Harris (2004) sätt att diskutera dilemmat med fusk och plagiat. I ärlighetens namn måste dock sägas att Harris hade några poänger jag inledningsvis i mitt skrivande inte fokuserat, varvid jag måste tillstå att denna text inte bara ligger i linje med hans resonemang utan även till viss del har inspirerats av Harris.

Utveckla förståelse för varför fusk och plagiat uppkommer

Inledningsvis måste frågor ställas kring varför fenomen som fusk och plagiat uppstår. Det handlar inte om att individer av naturen är oärliga. Fusk och plagiat uppkommer av okunskap, tidspress, lathet, betygshets, otydlighet i riktlinjer och examinationsuppgifter, lärares och studenters arbetsbelastning, ambitionsnivåer och förmåga att klara av arbetsuppgifterna, är några faktorer som påverkar om någon väljer att fuska (se t.ex. Devlin & Grey, 2007; Hult & Hult, 2003). Fusk uppkommer med andra ord ofta då någon upplever ett behov av att ta en genväg.

Ytterst handlar fusk och plagiat om attityder och värderingar samt om vilken utbildnings- och forskningskultur som råder (Parameswaran & Devi, 2006; Hult & Hult, 2003). Detta innebär att även lärares och den forskande personalens egna handlingar har betydelse. Även strukturella och organisatoriska faktorer såsom t.ex. att studenter måste klara av ett visst antal poäng för att få studiemedel eller hur lärarnas arbete är organiserat, har inverkan på om plagiat uppkommer.

Vad som betraktas som fusk och plagiat skiljer sig åt mellan olika kulturer. I vissa kulturer anses det t.ex. oartigt att inte ligga nära en ursprungstext eller att föra fram kritiska synpunkter

kring den (Leask, 2006; Tucker, 2003). Det innebär att sättet som det som i en kultur anses vara ett accepterat sätt att skriva och förhålla sig till andras texter, i ett annat kulturellt sammanhang riskerar att betraktas som plagiat. Med det ökande antalet studenter med olika kulturella bakgrunder blir det allt viktigare att förstå om, och i så fall hur studenternas kulturella bakgrund påverkar dem i deras förhållande till högre utbildning och det vi, kallar plagiat.

En viktig del i det förebyggande arbetet är således att lärare skaffar sig en förståelse för varför plagiat uppkommer. I detta är det viktigt att lärare sinsemellan delar erfarenheter av fusk och plagiat samt diskuterar varför det uppkommer, vilka uttrycksformer det tar samt hur man kan arbeta för att förebygga eller upptäcka plagiat - samt att man tar frågan på allvar.

Få studenterna att arbeta i enlighet med god vetenskaplig sed.

Som lärare kan man aldrig utgå ifrån att studenterna förstår vad det innebär att arbeta i enlighet med god vetenskaplig sed och att de skall tillämpa detta i egna arbeten. Detta är närmast självklart när man möter första års studenter, men det är inte lika självklart att misstänka att studenter i slutet av sin utbildning har utvecklat bristfällig kompetens inom detta område. God vetenskaplig sed handlar mycket om hur man bygger vetenskaplig argumentation, analyserar, tolkningar och drar slutsatser. Detta gör man något olika inom olika discipliner men i huvudsak handlar det om att bearbeta data och texter, tillföra eget tänkande, egna analyser och slutsatser samt refererar och citerar på korrekta sätt för att vara intellektuellt hederlig.

Ofta är det först senare i utbildningar studenter ställs inför uppgiften att göra större självständigt arbete i vilket eventuella brister i förmågan att arbeta i enlighet med god vetenskaplig sed ställs på sin spets. Som lärare måste man således *alltid* belysa detta med god vetenskaplig sed i sin undervisning. För att kunna göra det man måste själv vara medveten om vad det kan innebära - såväl inom det egna kunskapsområde man undervisar inom som inom andra kunskapsområden.

I detta sammanhang är det viktigt att studenterna blir medvetna om vad de får göra och inte får göra, men också *varför eller varför inte* de skall göra på ett visst vis. Som lärare kan man t.ex. betona de positiva möjligheter och intryck referenser och citeringar i en text ger. Exempelvis att deras förmåga att förhålla sig till andras argumentation, resultat eller slutsatser framträder och att detta stärker intrycket av deras egna resonemang (Harris, 2004). Intrycket av texten som helhet blir därmed mera kvalificerat. Slutsatsen för studenterna borde rimligen vara att istället för att använda text utan att ange källa, så stärks deras egen text och resonemang av att andra källor refereras.

Betona lärandet

Som lärare är det viktigt att betona vikten av att studenterna fokuserar på lärandet, inte att primärt "klara kursen". Syftet med utbildning är att de skall skaffa sig kunskaper och utveckla förståelse, färdigheter, förmågor och förhållningssätt. Studenternas primära syften kan dock vara några andra. Kortsiktiga mål som att klara kursen, samla poäng eller ta examen för att sedan kunna söka arbete kan vara studenters drivkrafter. Att snabbt uppnå dessa mål kan vara en drivkraft för att fuska och plagiera (Hult & Hult, 2003). Som lärare kan det vara befogat att diskutera med studenterna att det inte gäller att läsa för att klara kursen, ta en viss examen eller för att få ett visst arbete, utan att det handlar om att lära för livet och att klara av

arbetslivet efter studierna. Genom att fuska eller plagiera undanhåller studenterna sig själv en reell chans att lära, och försämrar chanserna efter studierna.

Nära kopplat till detta är frågan om vilken form av lärande och kunskapsutveckling lärare eftersträvar i kursen. Använd examinationsformer och uppgifter som leder till att studenterna använder sig av ett ytrinriktat eller ett djupinriktat lärande (Ramsden, 2003)? Uppgifter som premierar ett ytrinriktat lärande, t.ex. att återge information, kan uppmuntra till att flytta information utan egen (läro)insats. Å andra sidan leder inte uppgifter som är mer inriktade på ett djupinriktat lärande med betoning på förståelse automatiskt till att risken för fusk och plagiat minskar. I strävan att visa förståelse kan studenter frestas ta genvägar.

Tydliggöra konsekvenser av fusk och plagiat

Studenterna bör informeras om konsekvenserna av att fuska och plagiera. Förutom att de undanhåller sig själv chanser att lära, kan följder bli av disciplinär karaktär med avstängning från studierna som följd (se t.ex. HF, 10 kap.). Förutom de formella påföljderna kan relationerna till lärare och medstudenter bli väl så kännbara, för att inte nämna det rykte som kommer att följa den som ertappas med att plagiera. Fusk slår även tillbaka på studenterna genom att förtroendet för de akademiska meriternas värde urholkas. Att någon ertappats med fusk en gång, behöver dock inte betyda att denna aldrig mer fuskar (se t.ex. Baggaley & Spencer, 2005).

Även de psykologiska faktorerna av att plagiera kan påtalas för studenterna, eftersom de får leva med vetenskapen om att studierna klarats av genom fusk. Istället för stolthet och självförtroende över avklarade studier kan medvetenheten om att studierna klarats av genom fusk medföra ett livslångt dåligt samvete och bristande tilltro till sin egen förmåga. Värst av allt är kanske att leva med det rykte som kommer att följa den som ertappas med att fuska.

Ett sätt att tydliggöra konsekvenserna av plagiat, och samtidigt undvika att studenter vid ett eventuellt ertappande försöker bortförklara sitt agerande med att de inte visste att man inte fick göra så, är att de skriver under ett intyg. De kan t.ex. intyga att de blivit informerad om att de inte får plagiera, om hur källor, referenser och annat stödmaterial skall hanteras, att de har för avsikt att arbeta i enlighet med god vetenskaplig sed och att de är medveten om att plagiat är liktydigt med fusk och föranleder anmälan till disciplinnämnd.

Variera litteratur, examinationsuppgifter och examinationsformer

Om en kurs ges under flera år, bör man tänka över möjligheterna att variera kurslitteratur, examinationsuppgifter och examinationsformer mellan de olika åren. Studenter har ofta god kontakt med andra studenter och vet vilka kurser kamrater läst. Detta gäller särskilt i utbildningsprogram där studenter via t.ex. "faddersystem" får god kontakt med varandra och med dem som läser "före" i programmet. Att *inte* variera uppgifter uppmuntrar i onödan studenter att "återanvänder" tidigare studenters arbeten och examinationsuppgifter (se t.ex. Parameswaran & Devi, 2006).

Av resursskäl går det sällan att helt omarbete kurser från år till år. Ett sätt att ändå ekonomisera med sina lärarresurser kan vara att ha en "bank" av uppgifter och litteratur att variera mellan från år till år. En del litteratur är även av den karaktären att den bara "måste" vara med, t.ex. att det är klassiker eller att det är den absolut bästa litteraturen inom området.

Inom den högre utbildningen utgör skriftliga texter det dominerande underlaget för examination. Värdet av muntlig examination bör dock inte underskattas, särskilt med tanke på det lärande som måste till för att klara muntliga examinationer. En sidoeffekt är också att en muntlig examination svårigen låter sig plagieras.

Tydliggöra uppgifter så att oklarheter inte uppstår

En viktig aspekt i det pedagogiska arbetet är att tydliggöra förväntningar och uppgifter så att oklarheter inte uppstår (Devlin & Grey, 2007; Harris, 2004). Det kan handla om så enkla faktorer som att lärare förklarar uppgifter på lite olika sätt eller att man skriver med olika ord på olika ställen i information till studenter. Det kan även handla om faktorer som om studenter får samarbeta eller inte, vilka hjälpmedel som får respektive inte får användas eller om olika uppgifter får bygga på varandra. Om studenter får samarbeta bör det tydliggöras vilka förväntningar som finns i fråga om t.ex. att kunna se vem som gjort vad eller om de skall kunna svara för hela arbetet eller bara sin del.

Att tydliggöra förväntningar, instruktioner och uppgifter handlar om att skapa en gemensam förståelse där lärare och studenter förstår varandra på så likartat sätt som möjligt. Eftersom det sällan är möjligt att förstå varandra på *exakt* samma sätt, finns alltid ett utrymme för tolkningar och egna initiativ. Vad innebär det t.ex. om man säger att studenter skall göra en uppgift enskilt? Får de då inte prata med varandra överhuvudtaget? Inte alls läsa varandras texter? Eller får de samarbeta, t.ex. diskutera ämnet och sedan skriva egna texter? Ett sätt att tydliggöra dess olika möjliga (och omöjliga?) sätt att förstå instruktioner är att studenterna får i uppgift att tydliggöra hur de förstått uppgiften, t.ex. genom att beskriva hur de har tänkt sig att ta sig an uppgiften.

Följ studenternas arbetsprocess

En central aspekt i att arbeta pedagogiskt är att följa studenternas arbetsprocess och lärande. Till skillnad mot att lämna ut en uppgift och sedan ta emot ett färdigt resultat, ger det många pedagogiska fördelar att följa en arbetsprocess. Genom att följa processen ges möjlighet att t.ex. följa studentens lärande och agera stödjande, att se hur studenterna uppfattar, angriper och löser olika problem och dilemman samt att förstå hur ens egna uppgifter kan förstås av studenterna. Att följa en arbetsprocess kan även utgöra en viktig del i examinationen, detta eftersom läraren på det viset skaffar sig viktiga kunskaper om studentens kunskaper, färdigheter, förmågor, värderingar, attityder och förhållningssätt samt förståelse (Biggs, 2003).

Utmaningen är att lägga upp såväl det egna arbetet som lärare, som studenternas arbete, på sådant sätt att man som lärare så långt möjligt kan följa studenternas arbetsprocess. Att ta del av arbetsplaner och utkast samt att låta studenter göra delredovisningar, att ha formella avstämningar eller mer informella korta spontana samtal om arbetet är några av sätten som lärare kan följa en arbetsprocess. Att ge ny information eller nya förutsättningar som tillförs underarbetets gång är ett annat sätt att följa och påverka arbetsprocessen. Att lärare och studenter har tillgång till en gemensam plattform där texten successivt växer fram, t.ex. Web 2.0, hjälper läraren att medverka i och följa arbetsprocessen - om denne vill och har tid.

En uppgift som har stort pedagogiskt värde är att studenterna får till uppgift att skriva så kallade metatexter, dvs. text om deras eget lärande och hur arbetsprocessen har gestaltat sig (se t.ex. Illeris, 2006, s. 87ff). Detta är en metod för att synliggöra och medvetandegöra det

egna lärande och kan t.ex. sätta fokus på vilka dilemman som uppkommit och hur dessa har lösts, vad man kan lära av det sätt på vilket arbetet lades upp och genomfördes samt hur eventuella grupprocesser utvecklats.

Men hur lägger man upp arbetet så att man kan följa studenternas arbetsprocess om man har 100 studenter? Finns tid och ork till det? I princip kan alla ovan angivna exempel användas oberoende av antalet studenter. Det blir dock ofta en fråga om att finna smidiga former att administrera detta på.

Att medvetandegöra för studenterna att man som lärare anser det viktigt att följa studenterna i deras arbetsprocess, ökar möjligheterna till att även studenterna förflyttar fokus från slutresultat till arbetsprocess och lärandet. Vilket i sin tur ökar möjligheterna att studenterna förstår att eventuellt fusk inte gynnar dem. Att det dessutom blir försvarare att plagiera om man följer studenterna i deras arbetsprocess är en inte helt oviktig sideeffekt.

Ta del av studenternas utgångsmaterial

Att ta del av studenternas arbetsprocess kan i förlängningen innebära att man som lärare tar del av studenternas arbetsmaterial. Att plagiera andras texter är en form av fusk. Att fabricera eget arbetsmaterial är en annan form av fusk som kan förekomma. Exempelvis kan någon, helt eller delvis, hitta på att de genomfört intervjuer, observationer eller enkäter som sedan "analyseras" och redovisas. Genom att ta del av studenternas arbetsmaterial får man som lärare en inblick i att materialet överhuvudtaget existerar.

Önskemålen om att ta del av grundmaterialet behöver inte motiveras med misstankar kring huruvida det existerar eller inte. Det finns goda pedagogiska och etiska skäl att be studenterna dela med sig eller lämna in ett grundmaterial. Ett pedagogiskt skäl är att t.ex. intervjuutskrifter, ljudband, videband eller litteratur/artiklar som används i kan göras till föremål för gemensam analys, exempelvis hur intervjuutsagor eller videinspelade observationer kan tolkas och förstås. Analysen kan ske i en handledningssituation eller, om de etiska frågorna är utklarade, som ett undervisningsexempel med alla kursdeltagare. Förutom själva det lärande som kan ske genom detta, får man garantier för att materialet överhuvudtaget existerar.

Det finns även etiska aspekter på att som lärare be studenterna lämna in grundmaterialet vid studier de gjort, t.ex. examensarbeten. Framförallt handlar det om att inget grundmaterial skall behandlas på sådant sätt att det kommer i orätta händer och att etiskt känsligt material som t.ex. bandinspelningar och intervjuutskrifter behandlas konfidentiellt. Förutom de rent etiska frågorna kopplade till informanter handlar detta om studenternas förtroende och respekt för forskningsarbete.

Begära in, behandla och lämna tillbaka uppgifter elektronisk (på "fil")

Den tekniska utvecklingen ger möjlighet att begära in uppgifter, behandla och lämna tillbaka dem elektroniskt "på fil" utan att behöva skriva ut dem. Förutom miljömässiga vinster med att undvika pappersutskrifter, finns pedagogiska vinster med denna form av kommunikation. Att få en text inskickat i t.ex. word-format och direkt när man läser texten på skärmen skriva kommentarer i texten (genom att använda funktionen "infoga" "kommentar") innebär att man inte behöver skriva för hand och riskera att studenten har svårt att tyda kommentarerna.

Att få texter på fil underlättar också om man vill sätta ihop alla studenters texter i ett dokument och själv använda Words sökfunktion om man stöter på formuleringar man tycker sig känna igen. Denna form av kontroll lämpar sig särskilt när det är kortare inlämningsuppgifter som man inte kan köra mot t.ex. Genuine Text och i fall där man misstänka att studenter "lånat" text av varandra. Denna form av analyser underlättas om man genomför genomgången av studenternas texter vid ett och samma tillfälle, eller i alla fall under en tidsperiod så att man har rimlig chans att komma ihåg att man känner igen vissa formuleringar. Har man samma uppgifter över flera år, t.ex. samma analysfrågor kring samma bok eller artikel, kan jämförelser med studenters texter från tidigare år enkelt göras genom att samla alla texter i samma Word-dokument.

En annan pedagogisk vinst kan vara att man enkelt kan studera hur "textnära" studenter ligger en bok t.ex. genom enkla sökningar på "nyckelfraser" eller om samma fraser ofta återkommer i flera studenters texter.

Referenser:

- Baggaley, J. & Spencer, B. (2005): The mind of a plagiarist. *Learning, Media and Technology*. Vol. 30. No 1. March 2005. pp. 55–62
- Biggs, J. (2003): *Teaching for Quality Learning at University. What the student does*. Second Edition. London: The Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Devlin, M., Gray, K. (2007). In their own words: a qualitative study of the reasons Australian university students plagiarize. *Higher Education Research & Development*. 26(2), 181–198.
- Harris, Robert (2004): *Anti-Plagiarism Strategies for Research Papers*. (On-line). www.virtualsalt.com/antiplag.htm. Version Date: November 17, 2004. (Åtkomst: 2007-11-25).
- Hunt, Russell (2001): *In Praise of Plagiarism*. (On-line). www.stu.ca/~hunt/plagiary.htm. (Åtkomst: 2007-11-25)
- Hult, Å. & Hult, H. (2003): *Att fuska och plagiera – Ett sätt att leva eller ett sätt att överleva?* CUL-rapport nr 6. Centrum för undervisning och Lärande. Linköpings universitet.
- Högskolan i Gävle (2001): *Gemensamma riktlinjer för examination vid Högskolan i Gävle*. dnr 10-205/01.
- Högskoleförordningen, 10 kap. *Disciplinära åtgärder*.
- Illeris, K. (2006) *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Leask, Betty (2006): Plagiarism, cultural diversity and metaphor—implications for academic staff development. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. Vol. 31, No. 2, April 2006, pp. 183–199
- Parameswaran, A & Devi, P. (2006): Student plagiarism and faculty responsibility in undergraduate engineering labs. *Higher Education Research & Development*. Vol. 25. No. 3. August 2006. pp. 263–276
- Tucker, Donald (2003): *Understanding learning style and Study Strategies of Korean Students in American Colleges and Universities: A research study with Recommendations for Faculty and Academic Advisors*. Ebsco Host. ED478680.